

CZU 246.1(478):726

ASPECTE PRIVIND ISTORICUL MUZEELOR BISERICEȘTI DIN BASARABIA

ASPECTS REGARDING THE HISTORY OF THE BASARABIAN CHURCH MUSEUMS

Preot Vasile SECRIERU

Abstract: *The author of the article writes about the diocesan museums opened in Chisinau, Balti, Izmail, which functioned until June 28, 1940. The idea belonged to Archbishop Seraphim Ciceagov. The Museum in Chisinau contained manuscripts of great value, as well as a Triod, written on parchment from the 14th century CE. In 1940 Soviet troops destroyed buildings and more objects. The author urges us to know the past, because a nation without history has neither present nor future, and every museum is a part of the cultural heritage of a nation.*

Key words: *Basarabia, nation, history, cultural heritage, eparchial museum, parchment from the 14th century, manuscripts of great value*

*„Istoria o creează oamenii prin capacitățile lor, prin munca lor, prin jertfele lor” –
Preot Vasile Țepordei*

La începutul secolului al XX-lea a fost înființat muzeul bisericesc istoric. Ideea apariției acestei instituții a aparținut Arhiepiscopului Serafim Ciceagov. Din îndemnul său, sfatul Societății arheologice s-a adresat către preoțime cu un Apel, invitând-o să trimită la muzeu obiecte și cărți bisericești vechi, ieșite din uz, dar și acte cu conținut bisericesc istoric. Același apel a fost repetat și în anul 1911. În fiecare cerc protopopesc al eparhiei s-a creat o Comisie specială în vederea cercetării, în cuprinsul cercului, obiectele și cărțile bisericești, rezultând ca cele mai vechi să fie trimise la muzeu. Cu amenajarea muzeului a fost însărcinată o comisie compusă din trei persoane sub președinția chiriarhului. Arhiepiscopul Serafim a dăruit muzeului gravuri vechi din orașul Sanct Petersburg, iar din veșmântăria Mitropoliei s-au luat pentru muzeu vechile veșminte arhieriești și preoțești, mitre arhieriești și alte obiecte și vase bisericești de pe timpul mitropoliților Basarabiei, Gavriil Bănulescu-Bodoni și Dimitrie Sulima; de asemenea, antimise din secolul al XVIII-lea și al XIX-lea, cârje arhieriești, icoane vechi, cărți ș. a. La rândul lor și comisiile din cercurile protopopești au trimis muzeului cărți vechi, manuscrise, vase bisericești, cruci, monede. De la Iosif Parhomovici, casierul Societății Istorico-Arheologice-Bisericești din Chișinău, s-au primit mai multe manuscrise de mare valoare, precum și un *Triod*, scris pe pergament din secolul al XIV-lea. Multe obiecte vechi bisericești au fost aduse de către arhimandritul Teognost Donos, starețul Mănăstirii Gârbovăț, fost exarh mănăstiresc. Monede vechi s-au primit de la Atanasie Usinevici, protoiereul catedralei din Tighina. În muzeu se păstrau numeroase fotografii ale bisericilor vechi, rămase în Basarabia de pe timpul turcilor într-o stare sărăcăcioasă. (1)

Muzeul bisericesc (Drevlehranilișce) i s-a repartizat un local de abia în anul 1912. (2) Organizatorul și conducătorul acestei instituții a fost neobositul profesor, Iosif M. Parhomovici. Astfel, arhimandritul Visarion Puiu, care a condus, o perioadă de timp, și

Societatea Istórico – Arheologică – Bisericească, își amintea de această societate că era „organizată de un eminent profesor rus, Iosif M. Parhomovici, care la vârsta de 72 ani a învățat uimitor de bine limba română și a fost mult apreciat și de N. Iorga, când i-a vizitat muzeul bisericesc”.(3)

Acest muzeu și-a intensificat activitatea și mai mult după anul 1918. La adunarea obiectelor participau foarte activ preoții. În fiecare cerc protopopesc era desemnat un preot, care aduna obiecte și cărți vechi pentru muzeu cât și materiale de studii pentru revistă și le transmitea societății. (4)

Trebuie de amintit faptul că în Basarabia, după anul 1918, mai exact, după 1923, atunci când s-au creat încă două eparhii pe teritoriul Basarabiei: la Ismail și Bălți, s-au înființat aici și muzee eparhiale.

Zestrea inițială a Muzeului din Ismail era alcătuită dintr-o colecție de 34 icoane vechi din secolele XVI-XVIII, diverse veșminte bisericești, 4 potire de argint, 3 cruci de aur, o colecție de cărți vechi, cădelnițe, monede vechi și două bucăți de catapeteasmă, a căror pictură, în opinia lui Nicolae Iorga, datau din secolul al XVI-lea. În Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice din Basarabia, din anul 1924, istoricul basarabean Ștefan Ciobanu pomenește de câteva icoane vechi, provenite din biserica Sfântul Nicolae din Ismail, zidită în anul 1810, în stil rusesc, pe locul unei vechi biserici românești cu același hram. În anii 20 ai secolului al XX-lea, aceste icoane se aflau în colecția Muzeului episcopiei din Ismail. Una din aceste icoane, stilul căreia vădea certe influențe italo-renascentiste, îl reprezenta pe Sfântul Hubert înaintea unui cerb. Era datată cu anul 1653, luna martie și conținea inscripția votivă, scrisă în slavonește, din care aflăm că icoana a fost donată bisericii Sfântul Nicolae din Ismail (din Șmil) de „păcătosul rob al lui Dumnezeu” Stamadi Dimovici. Acest muzeu a luat naștere în anul 1924, din îndemnul distinsului istoric și profesor Nicolae Iorga, care, împreună cu Episcopul Nectarie Cotlarciuc al Cetății Albe-Ismail, vizitează mănăstirea Cetatea, unde într-o magazie găsesc câteva icoane vechi, constituind nucleul viitorului muzeu eparhial. Episcopul Nectarie face un Apel, către toți clericii și credincioșii din eparhia pe care o păstora, de a colecta icoane și obiecte vechi bisericești pentru muzeul bisericesc. La muzeu, se păstrau mai multe cărți, printre care: *Dumnezeiasca Evanghelie* (București, 1760), *Apostolul de la Buzău, Liturghie* (Sibiu, 1814), *Psaltire* (Sibiu, 1857) și altele. În septembrie 1924, la Ismail, a fost convocat Congresul Eparhial al Episcopiei Cetății Albe-Ismail, la una dintre ședințe s-a discutat și acceptat Referatul *Despre muzeul de obiecte bisericești*, prezentat de I. Gheorghită, directorul administrației episcopale. La acest Congres, s-a hotărât ca muzeul bisericesc din Ismail să fie numit „Muzeul eparhial Nicolae Iorga”. Până în anul 1940, colecția muzeului a fost îmbogățită simțitor, iar în acest an, acesta a fost devastat de bolșevici, astfel, au dispărut toate exponatele.

În ceea ce privește înființarea Muzeului eparhial de la Bălți, un rol important, în acest sens, l-a avut, vrednicul de pomenire, Episcopul Visarion Puiu, viitorul Mitropolit al Bucovinei, care, începând cu anul 1928, a insistat ca toți clericii să participe cu donații la crearea Muzeului eparhial din Bălți. Astfel, în Raportul de activitate al Consiliului eparhial, pe anul 1928, se menționa faptul că „la ordinele date, în scopul completării materialului necesar, au început să sosească tot felul de obiecte vechi bisericești, precum icoane, cruci, antimise ș.a.”. Spre sfârșitul anului 1928, în patrimoniul muzeului intraseră cărți și obiecte deosebit de importante: un *Antologhion românesc* din anul 1705, donat de către N. Gheorghian din Mândrești (județul Bălți); o icoană a Sfintei

Treimi, pictată la 1794, de zugravul Macarie; un chivot; o icoană a Sfintei Parascheva din anul 1802; alta a Sfântului Nicolae din anul 1711, toate provenite de la Parohia Mălăiești (județul Bălți) ș.a.(5)

Cei interesați de colecția Muzeului eparhial din Chișinău au posibilitatea să consulte lucrarea lui Lică Sainciuc, *Colina antenelor de bruaj* (Chișinău, Ed. Museum, 2000), unde, la sfârșitul cărții, autorul ne oferă *Opisul obiectelor ce se păstrau la Muzeul Societății Istorice – Arheologice – Bisericești din Chișinău și care cuprindea: antimise, mitre, veșminte, cădelnițe, potire ș. a.*

Cercetătorul Gheorghe Bezviconi arăta că, „... În casa bătrânească a mitropolitului Gavriil, din fața bisericii s-a reînființat Muzeul Istorice – Bisericesc al Basarabiei, în trecut ctitoria neuitatului Iosif Parhomovici ...!”(6)

Muzeele eparhiale de la Chișinău, Bălți și Ismail au funcționat până la data de 28 iunie 1940, atunci, când trupele sovietice au devastat clădirile, distrugând mai multe obiecte.

Redeschiderea Muzeului eparhial din Chișinău a avut loc la data de 1 noiembrie 1942, în cadrul Expoziției Dezrobirii, iar spre sfârșitul războiului, în anul 1944, patrimoniul muzeului a fost evacuat în localitatea Ploșșor, nu departe de orașul Craiova. Soarta muzeelor din Bălți și Ismail rămâne încă necunoscută, în lipsa unor documente. (7)

În final, putem afirma că orice muzeu constituie o părticică din patrimoniul cultural a unei națiuni. Avem datoria de a ne cunoaște trecutul, deoarece un popor fără istorie nu are nici prezent, nici viitor. Astfel, preotul publicist Vasile Țepordei, la 2 februarie 1984, „La hramul școlii noastre”, afirma cu tărie: „Cine nu-și iubește trecutul pe care l-a trăit, strămoșii pe care i-a petrecut în lumea celor drepti și bogățiile spirituale ale neamului său, acela degeaba s-a născut și a ținut umbră pământului”.

Note:

1. POPOVȘCHI, Nicolae. *Istoria Bisericii din Basarabia în veacul al XIX-lea sub ruși. Din negura trecutului. Crâmpei de amintiri*. Chișinău : Ed. Museum, 2000, p. 276.
2. *Chișinău*. Enciclopedie. Chișinău : Ed. Museum, 1997, pp. 333, 421.
3. *Zilele „Mitropolitul Visarion Puiu”*. Pașcani, 2000, p. 31.
4. *Anuarul Eparhiei Chișinăului și Hotinului (Basarabia)*. Chișinău : Tipografia Eparhială, 1922, p. XII.
5. CIOBANU, Constantin Ion, Tudor STAVILĂ. *Icoane vechi din colecții basarabene*. Chișinău : Ed. ARC, 2000, p. 28.
6. SAINCIUC, Lică. *Colina antenelor de bruiaj*. Chișinău : Ed. Museum, 2000, p. 7.
7. CIOBANU, Constantin Ion, Tudor STAVILĂ. Op. cit., p. 30.
8. *Mărturisiri înaintea marii încercări : Conferințele preoțești din Episcopia Cetății Albe - Ismail (iulie 1944)*. Ed. George ENACHE, Valentin MINODOR, Alin Marius SAVIN, Lilia TOMA. Chișinău : Tipogr. „Lexon-Prim”, 2018, p. 70.
9. Alte informații despre muzeele bisericești din Basarabia vezi ziarul *Alfa și Omega*, Chișinău, din 16-30 aprilie 1996, p. 3.